Liefde, leed en loyaliteit

ELSE-MARIE VAN DEN EERENBEEMT

LIEFDE, LEED, LOYALITEIT

Door het oog van de familie

2024 Prometheus Amsterdam

Dit boek is eerder verschenen onder de titel *Door het oog van de familie* (2008).

© 2024 Else-Marie van den Eerenbeemt
Omslagontwerp Suzan Beijer
Omslagbeeld *Eerste stapjes*, naar Millet door Vincent van Gogh, 1890. The Met Fifth Avenue
Foto auteur Rob Verhagen
Zetwerk Mat-Zet bv, Huizen
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 5575 9

Ten geleide

Familie gaat een leven mee en is de krachtigste en tegelijkertijd de meest kwetsbare band. We maken er deel van uit, tegen iedere prijs. Liefde, leed en loyaliteit zijn elementen die in iedere familie spelen. Ze vormen de grondslag voor een unieke onderlinge verbondenheid.

De ogen en de stem van ouders werken in de volgende generatie door en laten duidelijke sporen na in nieuwe liefdesrelaties die worden aangegaan, en natuurlijk in de kinderen en kleinkinderen. Wij willen graag de liefde- en waardevolle zaken doorgeven, of we proberen met moed en geduld te voorkomen dat de familiegeschiedenis zich herhaalt. Wij kunnen dankzij grote inspanning de liefde, de lasten en het lijden van ouders omzetten in vrijheid ten bate van het eigen leven. We willen verbonden en toch vrij zijn.

De weg naar deze vrijheid is uniek voor ieder mens. Wat voor buitenstaanders een omweg lijkt, blijkt niet zelden een uitweg te zijn uit de familiedoolhof.

Wanneer we door het oog van de familie naar mythen en

geschiedenissen van onze ouders en grootouders kijken, krijgen we zicht op het decor, de schakeringen, het veranderende licht, de wisselende taferelen in het familielandschap waarin de generaties wonen.

Iedere familie kent minstens één rechtvaardige, een rebel die het erfgoed corrigeert, een zondagskind dat de ontvangen liefde doorgeeft, een zondebok die de band met de familie herstelt, een kind dat salomonsoordelen velt over de ruzies van ouders of een kleinkind dat de verzoening tussen ouders en grootouders op gang brengt.

Het eerste deel van *Liefde, leed en loyaliteit* belicht de plaats die men inneemt in de keten van generaties, als dochter, zoon, broer, zus, ouder, grootouder. Aan de hand van de familiedynamiek van verwachtingen, opdrachten en de balans van zorg geven en ontvangen, wordt de loyaliteit met ouders en in liefdesrelaties toegelicht.

In het tweede deel komen levensfeiten aan de orde zoals: gevolgen van een echtscheiding voor kinderen, de effecten van breuken in de familie, de invloed van een zelfverkozen levenseinde op de nabestaanden. Vervolgens wordt het proces van verzoening geschetst.

De verschillende thema's worden geïllustreerd aan de hand van talloze voorbeelden van familiegeschiedenissen. Hierin zijn alle personen geanonimiseerd en is de situatie onherkenbaar gemaakt.

Liefde, leed en loyaliteit is een weerslag van mijn werk dat zich op meerdere fronten voltrekt: onderwijs, onderzoek, praktijkervaring en publieksvoorlichting. Voor de inhoud van het boek is dan ook geput uit divers materiaal zoals ar-

tikelen, interviews, lezingen, onderzoeksresultaten en columns.

Uitgangspunt is de relationele ethiek waarbij loyaliteit en rechtvaardigheid in relaties het fundament vormen. De grondlegger van deze benadering is prof. Ivan Boszormenyi-Nagy.

Amsterdam, februari 2024

'Als Troje in lichterlaaie staat om voorgoed uit de geschiedenis weg te schroeien, vlucht een van de helden, Aeneas, weg uit de stad met vrouw en zoon, maar niet zonder zijn oude vader, kreupel en blind, op de schouders te nemen, op weg naar het imperium.

Het is niet licht om versleten ouders te torsen. En zelden zijn ze vlekkeloos. Maar misschien is het de enige manier om zelf volwassen te worden. Aan dat gewicht. Je zwerft, alleen als je ze wil dragen, voldoende vrij naar de toekomst. Zonder complex.

In onze samenleving, ook in geneeskunst, is het oedipuscomplex als lust tot dodelijke rivaliteit, gepaard aan even dodelijke angst voor ouders, eenzijdig gekoesterd. Niets gebeurt zonder reden. Dat betekent: die koestering maakte los, maar schiep tegelijkertijd een massa dolende mensen. Soms op eenzame hoogte, niet zelden op eenzame laagte.

Terugkeer naar de bronnen van eigen bestaan, de poging het geblokkeerde water opnieuw te doen vloeien, de rechten te verdelen in de stroom tussen verleden en heden, het kan beantwoorden aan behoefte tot loyaliteit, die in ieder mensenkind als vaak onzichtbare drijfveer werkt, niet minder diep verankerd dan de behoefte aan gevecht.'

JAN VAN KILSDONK SJ, 'TEN GELEIDE', IN: *BALANS IN BEWEGING*

I

Het familie-erfgoed

Familie is een schatkist waarin jouw 'ik' besloten ligt.

KADER ABDOLAH, *DE SPIEGELS*

1 *Het familiepanorama*

Zonder je dat te realiseren, ontstaan er nieuwe kansen als er een kind wordt geboren. Een kind is zelf al een nieuw begin, een nieuw leven. Dat kind voegt iets toe aan de familie, een nieuwe generatie, een nieuwe erfgoedlijn. Het staat in de stamboom vanaf de seconde dat het er is. En vanaf datzelfde moment is er voor de familie een nieuw begin. Uiteraard voor kersverse ouders. Een vrouw wordt misschien voor het eerst moeder, de man voor het eerst vader; ze krijgen een relatie erbij, een van een soort die ze nog niet eerder hebben gehad, een die nooit meer over gaat, hoe oud het kind ook wordt. Ouderschap is levenslang. Ook in hun bestaande onderlinge relatie verandert er van alles. Je hoort altijd dat een kind tussen vader en moeder in komt, soms letterlijk. Maar het gebeurt ook dat je weer opnieuw verliefd wordt op je partner nu deze ouder is geworden van jouw kind! Het besef dat je geen lievere moeder, geen betere vader voor je kind had kunnen wensen doet iets met je relatie. Maar ook de rest van de familie krijgt, als ze dat willen, een kans om opnieuw te beginnen.

Kern van familiebanden – kwetsbaren gaan voor

> ‘Familie is lastig, maar zonder familie gaat het niet. Broers en zusters met wie je genen en vroegere herinneringen deelt kunnen een tiranniek beroep doen op aandacht en liefde. Dat mag, want je bent familie. Maar eenmaal volwassen kunnen ze je net zo gemakkelijk als een vlieg van je schouder vegen. Dat mag ook want tot vriendschap zijn ze niet verplicht. Ze zijn ongevraagd spiegel en graadmeter. Maar zonder knellende bloedbanden is een mens weerloos en overgeleverd aan liefde en haat van mensen die hem daarvoor als speelbal hebben uitverkoren, afhankelijk van de luimen van het lot. Het lot van de toekomst ligt impliciet in de bereidheid van mensen om verantwoordelijkheden op zich te nemen uit het verleden en deze om te bouwen naar de toekomst.’
>
> Doeschka Meijsing, *De tweede man*

Het gaat hierbij niet om het recht van de sterkste. Integendeel. Het gaat om het bewaken van het recht van de zwakke. Zo worden wij geboren, afhankelijk. Het belang van kwetsbaren, baby’s, kinderen, maar ook van oude mensen gaat voor. In families doet het recht van de sterkste geen opgang, zoals steeds meer het geval is in maatschappelijke machtsverhoudingen. Natuurlijk zijn er conflicten en rivaliteiten, maar er is een gebied in die relatie dat in wezen aan macht voorbijgaat. Dit wonderlijke gebied bevindt zich in de ruimte tussen egoïsme en altruïsme: niet alles voor de ander en niet alles voor het ik.

‘Sommige, de meest menselijke zaken, spelen zich alleen maar tussen mensen af, niet in mensen afzonderlijk. Liefde, respect, bewondering, betekenis, hebben alleen maar plaats in een tussenruimte, in dat onzichtbare iets wat door een verbintenis geschapen wordt. Ergens anders bestaan ze niet.’

Connie Palmen, *De vriendschap*

Plaats in de kinderrij

De plaats in de kinderrij, een levensfeit, heeft diverse gevolgen voor de manier waarop je in het leven staat, voor de mogelijkheden die het leven je kunnen bieden en voor de relatie met je ouders, broers en zussen. Je bent de oudste en je blijft de oudste. Oudste kinderen maken de ouders tot ouders, zijn hun emotionele tankstation en blijven vaak levenslang verantwoordelijk voor het organiseren van allerlei familieaangelegenheden. Ze beginnen hun leven met 100 procent ouderlijke aandacht en hebben misschien daardoor meer aanleiding om jaloers te zijn. Ze zijn vaak ambitieus en niet ongevoelig voor status. Jongste kinderen zijn het minst belast. Ze staan meer open voor nieuwe dingen, ze reizen meer en nemen meer risico’s. De plaats in de kinderrij kan een leven lang effecten hebben, ook als broers en zussen allang volwassen zijn geworden.

Elk kind krijgt zo zijn sjabloon, zijn etiketten en zijn bijnamen: zonnetje zomer, Johan met de linkerhanden. Gelukkig maar, zou ik bijna zeggen. Want het kind zonder gezicht wil niemand zijn. Het komt soms voor bij middelste kinde-